

Анатолій ЧЕРНЕНКО

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕДІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ще не так давно кримінальний процес в нашому суспільстві мав в основному каральний характер, але сучасний його стан поступово набирає риси європейського без домінування каральної суті. Однією з ознак такого кримінального процесу є наявність в ньому різних реакцій на вчинений злочин. Саме на такі ознаки кримінального провадження й вказує Л. М. Лобойко: «У світі існує 2 кримінально-політичні концепції реакції на кримінальні правопорушення:

1) класична концепція, згідно з якою держава переслідує в публічному порядку (в загальносуспільних інтересах) всіх осіб, які порушили закон про кримінальну відповідальність, з призначенням їм за рішенням суду кримінального покарання;

2) «альтернативна» концепція, сутність якої полягає у повній відмові держави від офіційного кримінального переслідування із застосуванням певних альтернатив або у зменшенні кримінального покарання.

Альтернативи кримінальному переслідуванню – це такі форми реакції на злочин, які пов'язані з відмовою держави від класичного кримінального переслідування (в процесуальному сенсі) і покарання (в матеріально-правовому сенсі). Однією з таких альтернатив є звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням його з потерпілим (ст. 46 КК; § 2 гл. 24 КПК)» [1, с. 326–327].

Звісно, альтернатива кримінальному переслідуванню допускається не по всіх злочинах і це по суті й є цивілізованою ознакою, рисою європейського кримінального процесу. Сучасний кримінальний процес України відповідає таким характеристикам, бо передбачає альтернативу кримінальному переслідуванню через укладання угод. Певна річ, альтернативна реакція на кримінальне правопорушення явище для нашої держави нове, тому потребує глибокого вивчення. Цей вид кримінального провадження дістав назву «Медіація». Медіація (англ. mediation — посередництво) — вид альтернативного врегулювання суперечок, метод вирішення суперечок із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. На відміну від формального судового чи господарського процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – медіатор не ухвалює рішення за них [2]. Як бачимо із визначення, медіація суттєво відрізняється від звичайного кримінального провадження через кримінальне переслідування у публічному порядку, тому потребує відповідного законодавчого забезпечення, а ще й бажано мати й спеціального підготовленого до такої діяльності суб'єкта.

Говорячи про законодавче забезпечення, треба звернути увагу, що Конституція України передбачає такий вид діяльності. У абзаці 3 ст. 124 Конституції України зазначається: «Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [3]. Аналізуючи цю норму, треба звернути увагу, що в ній не вказано, конкретно який спір може бути урегульований у досудовому порядку, а отже, ця норма поширюється на всі види спорів, у тому числі й кримінальні (між державою чи потерпілим, одного боку та правопорушником – з іншого боку). Водночас треба наголосити, що реалізація цієї норми у галузевому (кримінальному процесуальному) законодавстві відкладалася певний час. У Верховній Раді України з грудня 2019 року розглядався проект Закону України «Про медіацію» [4]. Дещо пізніше, а саме з червня 2020 року питання медіації у кримінальному провадженні регламентувалися постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 р. № 445 «Деякі питання надання послуг посередництва (медіації) адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» [5]. Як бачимо, цим нормативно-правовим

актом було вирішено одразу два питання: регламентовано медіацію у сфері кримінального провадження та визначено медіатора, яким став адвокат. І ось у медіапросторі поширено інформацію про те, що «16 листопада 2021 року Верховна Рада України ухвалила закон «Про медіацію», згідно з яким громадяни зможуть вирішити свої суперечки, не звертаючись до суду.

Замість судів багатьма спірними питаннями тепер займатимуться медіатори. Закон запроваджує та регулює статус медіатора, а також стимули для громадян, щоб вони не йшли з будь-якими суперечками до суду, перевантажуючи їх, а могли дійти розуміння та вирішити свої питання завдяки неупередженій особі, якою і буде медіатор. Про це повідомляє Міністерство юстиції України, яке є автором законопроекту.

Медіатор зможе займатися врегулюванням будь-яких конфліктів та суперечок, у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з обвинуваченим.

Як зазначають у міністерстві, ухвалений закон дозволить знизити навантаження на суди, а також сприятиме ефективному поширенню в суспільстві культури мирного врегулювання спорів, скоротити терміни розгляду справ та зменшити витрати сторін на правову допомогу та судовий процес загалом» [6].

«Верховна Рада України 16.11.2021 року ухвалила ЗУ Про медіацію. Цей документ закріплює на законодавчому рівні можливості проведення процедури медіації. Вона полягає у добровільному позасудовому врегулюванні конфлікту шляхом переговорів між його сторонами, за допомогою медіатора.

У пояснювальній записці до закону йдеться, що практика медіації поширена у світі та дозволяє обирати досудові і позасудові способи для вирішення спорів зі збереженням можливості звертатись до суду для їх вирішення.

Тепер процедуру медіації в Україні зможуть застосовувати у будь-яких спорах, які виникають, зокрема, з цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях під час підписання угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин.

Медіатором може стати будь-яка фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базовий курс підготовки в Україні або за кордоном» [7].

Знайти цей Закон на сайті Верховної Ради України поки що не можливо, але з публікацій про нього видно, що медіатором у кримінальному процесі може бути «фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базовий курс підготовки в Україні або за кордоном». У проекті Закону України «Про медіацію» міститься аналогічна норма: «Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами (ст. 9 цього проекту)» [4]. Із наведених цитат видно, що проект Закону України «Про медіацію» й було прийнято як Закон, який в цілому можна оцінити позитивно, але є й певні проблеми.

Позитивно оцінюємо тому, що він дає шанс сторонам конфлікту вирішити спір по суті й примиритися, жити мирно без злоби та не виношувати рішення про помсту. Водночас сама судова процедура або рішення суду, у певних випадках, не вирішують конфлікти чи спори, а у деяких випадках переводять їх на вищий рівень і учасники спору беруться за зброю. Так, як це сталося у Києві у день ухвалення Закону України «Про медіацію». За словами кореспондентів: «Постраждалий чоловік був на суді, а після виходу з будівлі його обстріляли» [8].

Саме тому, якщо Закон дає можливість вирішити спір і повернути сторони спору до миру між собою, цей Закон треба оцінювати позитивно, все це цілком справедливо стосується й Закону України «Про медіацію», але як і більшість всього у цьому світі не є бездоганним, так і не є бездоганним і названий Закон. Не можемо його вважати бездоганним тому, що медіатор не може бути безкоштовним, а звідси, якщо він запрошується однією із сторін, то чи буде він до кінця об'єктивним, чи не буде він відпрацьовувати гроші сторони, яка його найняла? Закон цього не вирішує. Питання є й до вартості його послуг. Професіонал не може братися за роботу, яка є низькооплачуваною, а якщо його роботу оцінити сповна, то чи буде така послуга доступною для більшості громадян? Ми проти оплати праці медіатора за кошти державного бюджету. На нашу думку, кошти державного бюджету треба спрямовувати на освіту, бо освічена людина не схильна до конфліктів. Кошти державного бюджету

потрібні й для створення нових робочих місць, на модернізацію існуючих виробництв, які дадуть людям можливість отримувати гідну заробітну плату за свій труд та гідно жити. Багата, або самодостатня людина менш схильна до правопорушень та конфліктів. Кошти державного бюджету треба також спрямовувати на забезпечення правоохоронної діяльності, здатної попереджати правопорушення, а вчиненні злочини швидко та повно розкривати і об'єктивно розслідувати. У названому Законі й це питання не вирішено.

Законом передбачається створення об'єднання медіаторів та організації, що забезпечують проведення медіації. Це що ще одна адвокатура? На нашу думку, це ще одна організація, яка зацікавлена у збільшенні між сторонами (людьми) спорів у державі, бо за відсутності спорів, вони будуть не потрібні.

Зрозуміло, Закон України «Про медіацію» треба дочекатися в офіційній редакції, проаналізувати і продовжувати роботу над його удосконаленням, бо він є позитивним і потрібним.

1. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина. 2014. 432 с.
2. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Проект Закону України від 28.12.2019 № 2706 «Про медіацію». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/ЛЮ1110А?an=379>.
5. Деякі питання надання послуг посередництва (медіації) адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 р. № 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-2020-%D0%BF#Text>.
6. В Украине узаконили медиаторов URL: <https://dozor.com.ua/news/society/1230115.html>.
7. Рада ухвалила законопроект про медіацію. Що він передбачає. URL: <https://babel.ua/news/72914-rada-uhvalila-zakonoprojekt-pro-mediaciju-shcho-vin-peredbachaye>.
8. Стрельба у суда в Києве: в каком состоянии раненый. URL: <https://kiev.segodnya.ua/kiev/kaccidents/strelba-u-suda-v-kieve-v-kakom-sostoyanii-ranenyu-1585272.html>.

Ірина ШИЛО

Сергій ЧУЧКО

викладачі кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ВИПАДКУ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА

На сьогодні йде стрімкий розвиток інноваційних технологій і впровадження їх у всі сфери життєдіяльності, які торкнулися й глобальної мережі «Інтернет», без якої її користувачі не уявляють існування.

Останні десятиріччя відбувається стрімкий зріст правопорушень, вчинених через мережу «Інтернет», за допомогою якої можна здійснити операції побутового й комерційного призначення та придбати товар, не залишаючи місця проживання. Для більшості населення така форма «віртуальної» торгівлі стала зручною й істотно зекономила час, особливо у період пандемії, коли низка торговельних мереж змушені були переходити на дистанційний режим здійснення угод купівлі-продажу товарів і послуг. Проте форми цивільних правовідносин в Інтернеті наразі є не досить врегульованими, що тягне за собою значну кількість порушень, зокрема й у сфері торгівлі товарами та послугами. Чимало цивільно-правових угод укладається через обман і зловживання довірою, що не лише порушує встановлений порядок їх здійснення, а і завдає шкоди майновим інтересам громадян [1].

Частина перша ст. 190 Кримінального кодексу України визначає, що «шахрайством є заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою». Кваліфікуючою ознакою шахрайства є його вчинення у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-